

KOULUTUKSEN TUTKIMUSLAITOS

Jyväskylän yliopisto

Toimintakertomus vuodelta 2007

Yleistä

Koulutuksen tutkimuslaitos toimii Jyväskylän yliopiston monitieteisenä erillislaitoksena. Tutkimuslaitos tekee kansallisesti ja kansainvälisesti merkittävää koulutustutkimusta, joka edistää oppimista ja tukee opettajia, oppilaitoksia ja päätöksentekijöitä koulutuksen kehittämiseksi muuttuvassa yhteiskunnassa.

Tutkimukseen perustuvat yhteiskunnalliset palvelutehtävät sekä yhteistyö yliopiston muiden yksiköiden kanssa tutkimuksessa, tutkijakoulutuksessa ja opetuksen kehittämisessä luovat koulutuksen tutkimuslaitoksen toiminnan perustan. Laitoksen toiminnassa vuonna 2007 on korostunut erityisesti tohtorikoulutuksen tuloksellisuus, tutkimusyhteistyön vahvistuminen ja yhteiskunnallisen palvelutehtävän laajeneminen erityisesti kansainvälisessä kontekstissa.

Tieteellisen toiminnan tulokset ja tulosten julkistaminen

Tutkimuslaitoksesta valmistui 39 kansainvälistä referee artikkelia ja 3 kansainvälistä referoitua artikkelia kokoomateoksissa. Suomessa ilmestyneitä referee artikkeleita oli 31 ja artikkeleita kokoomateoksissa 10. Monografioita ilmestyi 5, joista 2 ulkomailla. Asiantuntijaluentoja ja konferenssiesitelmää laitoksen henkilökunta piti 165. Arviolta noin 20 näistä esitelmistä on pyydettyjä key note -esitelmää erilaisissa kansainvälisissä konferensseissa (mm. EARLI) ja kokouksissa. Tutkijoiden asiantuntemusta on hyödynnetty lukuisissa kansainvälisissä ja kotimaisissa julkaisujen, opin- näytteiden ja virantäyttäjien arviointitehtävissä sekä julkaisujen toimitustehtävissä. Väitöskirjojen esitarkastajina ja vastaväittäjinä tutkijat toimivat 17 kertaa. Senioritutkijoilla on lisäksi ohjauksessaan suuri joukko jatko-opiskelijoita eri yliopistoissa kotimaassa ja ulkomailla. Monet heistä ovat osallistuneet varsin laajasti myös yliopiston perusopetukseen.

Laitoksesta valmistui 17 julkaisua lähinnä tutkimustuloksia esittelevinä kirjoina. Useat julkaisut on toimitettu yhteistyössä muiden tutkimusryhmien kanssa. Näiden lisäksi laitos huolehti Koulutuksen arviointisihteeristön julkaisujen toimittamisesta, joita oli 7.

Laitoksen tutkimusprojekteista valmistui vuonna 2007 kuusi väitöskirjaa, joista kolme humanistiseen, kaksi kasvatustieteiden ja yksi yhteiskuntatieteelliseen tiedekuntaan. Väitöskirjojen tuloksena on vahvistunut erityisesti korkeakoulu- ja arviointitutkimuksen asiantuntemus.

Kokonaisuutena tarkastellen laitos on vakiinnuttanut viime vuosina asemansa keskeisenä koulutustutkimuksen alueen tutkijakouluttajana. Koulutus tapahtuu yhteistyössä useiden eri tiedekuntien ja erityisesti Oulun ja Turun yliopistojen kanssa. Keskeisenä haasteena on edelleen kansainvälisen tieteellisen julkaisu- toiminnan kehittäminen. Julkaisuaktiivisuus ei ole kehittynyt toivotulla tavalla ja keskittyy edelleen liiaksi vain osalle laitoksen tutkijoita.

Oppimistulosten, opetus- kulttuurien ja koulutusjärjestelmien arvioinnin -vahvuusalueelta valmistui kolme väitöskirjaa, joissa hyödynnettiin kansainvälisten arviointitutkimusten (PISA, TIMSS) aineistoja. Laitos oli keskeinen toimija myös Koulutuksen arviointineuvoston Peruskoulun pedagogiikan arviointi -hankkeessa, jonka tulokset raportoidaan maaliskuussa 2008. Alueella käynnistyi kaksi uutta kansainvälistä arviointitutkimusta. PISA saatiin kilpailutuksen kautta ja se tuottaa laaja-alaista tietoa perusopetuksen keskeisten tavoitealueiden tasosta ja kehityksestä 2000 – 2009 kansainvälises-

sä kontekstissa. Näin se vahvistaa laitoksen roolia opetuksen tutkimuksen, arvioinnin ja kehittämisen asiantuntijuuden keskuksena. ICCS (International Civic and Citizenship study) tuottaa tietoa nuorten yhteiskunnallisesta osaamisesta, asenteista ja aktiivisuudesta sekä näiden muutoksista 1999-2009. ICCS on tärkeä sisällöllinen laajennus laitoksen arviointitutkimuksen asiantuntemukseen ja tukee erityisen hyvin yhteiskunnallisen palvelutehtävän toteutusta. Tulokset palvelevat suoraan erilaisia nuorten yhteiskunnallisen osallistumisen kehittämishankkeita. Molemmat tutkimukset valmistuvat vuonna 2010.

PISA-aineistojen jatkoanalyysija on toteutettu kahdessa Suomen Akatemian rahoittamassa hankkeessa, joista toinen kohdistuu lukutaidon sosiokulttuurisiin yhteyksiin ja toinen oppilaiden sitoutumiseen koulutyöhön. Jälkimäinen toteutetaan yhdessä kasvatustieteiden ja liikuntatieteiden tiedekuntien kanssa ja siinä hyödynnetään myös WHO:n Koululaistutkimuksen aineistoja.

Laitos on jäsenenä kansainvälisessä konsortiossa, joka vastaa taustakyselyjen kehittämisestä PISA - 2009 tutkimukseen sekä tutkimuksen toteutuksesta kyselyjen osalta. Tämä yhteistyö vahvistaa laitoksen asiantuntemusta erityisesti oppimistuloksia selittävien tekijöiden mittaamisessa ja teoreettisessa mallintamisessa. Keskeiset yhteistyökumppanit ovat hollantilaiset CITO ja University of Twente, jotka ovat testaamisen ja psykometristen analyysien johtavia asiantuntijoita maailmassa.

PISAn jatkotuotteistamista on jatkettu yhdessä Uniservices Oy:n kanssa osana Keski-Suomen koulutuskluusterin rakentamista. Hanketta on rahoittanut Keski-Suomen liitto.

Suomen Akatemia osoitti ***Ihmislähtöinen tieto- ja viestintäteknikka oppimis- ja työympäristöissä -vahvuusalueelle*** 589 000 € How to support productive collaboration-tutkimushankkeen toteutukseen ja post doc –tutkijan työskentelyyn. Tutkimusryhmällä on ollut tärkeä vastuu EU-rahoitteisen Kaleidoscope - Shaping the scientific evolution of Technology Enhanced Learning - EU-rahoitteisen huippuosaamisen verkoston toiminnassa. Pedagogical Structuring of Collaboration and Self-Regulated Learning: Individual and Group-Level Perspectives (SCORE) -projekti toimii Suomen Akatemian rahoittamana ja Euroopan tiedesäätiön koordinoimana yhteistyöprojektina saksalaisten ja sveitsiläisten tutkijoiden kanssa. Kansallisesti yhteistyö erityisesti Oulun yliopiston kanssa on jatkunut tiiviinä ja tuloksellisena.

Tutkimustietoa soveltavista hankkeista yhteistyössä Agora Centerin kanssa toteutettava Virtuaalisuo-hanke oli runsaasti esillä myös tiedotusvälineissä. Myös PedaNetin pohjalta kehitetty TET-tori herätti runsaasti median ja myös kaupallista kiinnostusta. TET-tori on jaettu virtuaalinen ympäristö yritykselle kertoa omista työelämään tutustumisen (TET) vaihtoehtoista ja nuorille perehtyä ja hakeutua yrityksiin. TET-tori kehitettiin Keski-Suomen ympäristöön mutta tällä hetkellä konsepti on myyty jo mm. pääkaupunkiseudulle ja Vaasan seudulle. PedaNetin pohjalta kehitetyillä tietoteknologiaa soveltavilla ratkaisuilla on lupaavia tuotteistamisen mahdollisuuksia osana kehitteillä olevaa Keski-Suomen koulutuskluusteria.

Oppimisen, opetuksen ja ohjauksen prosessit -vahvuusalueella keskeinen uusi avaus oli ohjausalan eurooppalaisen tutkimus- ja kehittämiskeskuksen koordinaation sijoittaminen laitokseen EU:n komission kanssa tehdyn sopimuksen mukaisesti. Tämä avaa lähivuosina huomattavia mahdollisuuksia laitokselle linjata alan tutkimusta Euroopan tasolla. Ohjausalan kehittämiskeskuksen toiminta vahvistui merkittävästi opetusministeriön myöntämän hankerahoituksen (vv. 2007-2009) avulla.

Laitos oli keskeisenä toimijana Opetusministeriön asettaman Opettajankoulutus 2020 -työryhmän työskentelyssä. Työryhmä linjasi tehtäväksiäntonsa mukaisesti opettajankoulutuksen rakenteita ja keinoja alan tutkimusedellytysten vahvistamiseksi. Alueelta valmistunut väitöskirja liittyi myös opettajan työn tutkimukseen

ammattikorkeakoulun kontekstissa. Mentorointia koskeva tutkimus vahvistui pohjoismaisena yhteistyönä. Mentorointi ja vertaistuki opetuslalla -hanke, jossa yhteistyötahoina olivat Jyväskylän ympäristökunnat, päättyi. Laitoksen yhteistyö laajeni olennaisesti myös eurooppalaisia rajavartioita kouluttavan FRONTEXin opetussuunnitelmien ja arviointijärjestelmien kehittämissyhteistyössä. Yhteistyö on avannut uusia mahdollisuuksia hyödyntää laitoksen vahvaa opetussuunnitelma- ja arviointiasiantuntemusta uusilla sovellusalueilla.

Vahvuusalueelle hankittiin kaksi kansainvälistä tieteellistä kongressia, joista toinen (IAEVGA, 2009) kohdentuu ohjauksen kysymyksiin ja toinen (EARLI -sig, 2008) koulutuksen ja työelämän yhteyksiin. Laitos organisoii maksupalveluna laajan CEDEFOPin (EU:n ammatillisen koulutuksen kehittämissyksikkö) study visit -vierailuohjelman. Laitos vahvistaa näin asemaansa yhtenä näiden alojen tutkimuksen keskeisenä yksikkönä Euroopassa.

Ammatillisen koulutuksen alueelta valmistui tutkimus, jossa selvitettiin laaja-alaisesti kulttuurisia, pedagogisia ja hallinnollisia keinoja vähentää koulutuksen keskeyttämiä. Korkeakouluopetuksen työelämävalmiuksia selvitettiin vertaamalla saman alan yliopisto- ja ammattikorkeakoulututkimusten tuottamia valmiuksia työnantajilta ja työntekijöiltä kerätyn aineiston pohjalta. Näiden tutkimusten sovellusarvo on huomattavan suuri koulutuksen sisällön kehittämisessä sekä toisaalta oppilaitosten johtamis- ja ohjausjärjestelmien uudistamisessa.

Laitos on koordinoiut opiskelijavalintojen koskevaa tutkimusperusteista hanketta, joka rakentuu yhteistyölle liikuntatieteiden tiedekunnan ja kielten laitoksen kanssa. Hanke tuottaa tietoa, jota voidaan hyödyntää alalle motivoituneiden uusien opiskelijoiden löytämiseksi ja opiskeluprosessien tehostamiseksi yliopistoissa.

Koulutus ja yhteiskunta -vahvuusalue painottuu korkeakoulututkimukseen ja monikulttuurisuuden tutkimukseen. Korkeakoulututkimuksen alueelta valmistui kaksi väitöskirjaa. Opetusministerön vuosina 2002-2007 alueelle suuntaamat tutkijakoulutusresurssit ovat näin tuottaneet runsain määrin merkittävää uutta asiantuntemusta. Lähiaikoina ohjelmasta valmistuu vielä ainakin kaksi väitöskirjaa.

Korkeakoulututkimuksen alueella laitos on toiminut keskeisenä organisoijana European Science Foundationin rahoittamassa hankkeessa Forward Look on Higher Education in Europe: Resolving Conflicting Social and Economic Expectations. Tutkimusyhteistyö Hiroshiman yliopiston kanssa on tiivistynyt, ja laitoksen professori työskentelee vierailevana tutkijana Japanissa 2007-2008 runsaat 4 kuukautta.

Yliopistojen laadun kehittäminen ja laatujärjestelmät ovat vahvuusalueen keskeinen tutkimuskohde, missä teemassa laitoksen asiantuntemusta on hyödynnetty laajasti myös Jyväskylän yliopiston omista kehittämishankkeissa. Laitos käynnisti myös oman laatujärjestelmänsä systemaattisen kehittämisen tähän asiantuntemukseen pohjaten.

Monikulttuurisuuden haasteet kasvatuslalla ovat mittavat. Resurssien vähäisyydestä johtuen laitos on vain pieneltä osin kyennyt vastaamaan alan tutkimustarpeisiin. Keskeisiä tutkimuskohteita ovat olleet maahanmuuttajalasten ja romaninuorten oppimisen ongelmat sekä kaksikielisyyden pedagogiikka.

Korkeakoulututkimuksen alueella laitos on keskittynyt myös Bologna-prosessin seurantaan yhteis-

työssä eurooppalaisten yliopistopartnerien kanssa. Jyväskylän yliopistossa toteutettua tapaustutkimusta laajennettiin Suomen ja Italian korkeakoulujärjestelmien väliseksi vertailututkimukseksi.

Vahvuusalueen kansainvälistä yhteistyötä on vahvistettu myös pohjoismaisella tasolla rakentamalla elinikäisen oppimisen tutkijaverkostoa. Alueella käynnistyi vuoden lopulla myös uusi EU:n komission rahoittama hanke, jossa selvitetään opettajankoulutuksen opetussuunnitelmien rakenne ja sisällölliset painotukset EU:n jäsenmaissa. Tutkimus valmistuu 2009.

Yhteiskunnallinen vaikuttavuus ja yhteistyö

Laitoksen tutkimusyhteistyö yliopiston sisällä ja muissa yliopistoissa toimivien ryhmien kanssa on vahvistunut. Tämä on ilmennyt sekä tutkijakoulutuksen että julkaisutoiminnan tiivistymisenä. Huipputyksikköä ja tutkijakoulua valmistellaan tiiviissä yhteistyössä erityisesti kasvatustieteiden tiedekunnan kanssa. Yhteistyötä muiden tiedekuntien ja lähinnä Oulun yliopiston opetusteknologian tutkimusryhmän kanssa on käyty alustavia keskusteluja.

Tutkimuslaitoksella on keskeinen rooli myös vaikuttaa tutkimuksellaan koulutusjärjestelmän kehittämiseen. Tähän pyritään tiivistämällä jatkuvasti kansallista ja kansainvälistä verkostoyhteistyötä, osallistamalla erityisesti täydennys- ja jatkokoulutukseen sekä välittämällä tietoa eri tiedotusvälineiden kautta.

Laitos oli yhdessä kasvatustieteiden tiedekunnan kanssa yksi kansallisen opinto-ohjauksen osaamiskeskuksen perustajajäseniä. Verkoston toiminta vahvistui olennaisesti EU:n kanssa solmitun sopimuksen myötä, jolla Jyväskylän yliopistosta muodostuu keskeinen ohjausalan tutkimuksen ja kehittämisen keskus. Keskus on valmistellut aktiivisesti myös kansallisia rahoitushakemuksia ja ohjausalan koulutustilaisuuksia verkoston sisäisenä yhteistyönä. Ohjauksen alueen yhteistyöhön liittyi läheisesti myös valtakunnallisesta EQUAL-ohjelmasta rahoitettu hanke ”Opinto-ohjauksen kehittämisen nuorten syrjäytymisen ehkäisemiseksi”, jota toteutettiin yhdessä tiedekunnan ohjaajakoulutuksen kanssa. Tutkimuksen tehtävänä oli arvioida ohjauksen moniammatillisen ja poikkihallinnollisen verkoston tilaa, organisoitumista ja kehittämistarpeita viidellä alueella.

Tutkijakoulutusta on kehitetty yhdessä eri laitosten kanssa erityisesti metodikoulutuksen alueella ja osallistamalla aktiivisesti perus- ja jatko-opiskelijoiden opinnäytteiden ohjaukseen. Tiedekunnan perusopetusta on tuettu erityisesti tietoteknologian opetuskäytön alueella ja aikuisopiskelijoiden pedagogisessa ohjauksessa. Laitos osallistuu tiiviisti Ihmistieteiden metodikeskuksen (IHME) toimintaan ja on edustettuna sen ohjausryhmässä.

Yhteistyö Koulutuksen arviointisihteeristön ja Soveltavan kielentutkimuksen keskuksen kanssa on edistynyt erityisesti tilastollisessa menetelmässä samoin kuin koulutuksellisissa ja hallinnollisissa kysymyksissä. Tutkimuslaitoksen julkaisuyksikkö on huolehtinut arviointisihteeristön julkaisujen toimittamisesta maksupalveluna. Laitoksen asiantuntemusta on hyödynnetty Agora Centerin toiminnassa ja useissa yliopiston kehittämishankkeissa. Julkaisutoiminnan alueella tämä yhteistyö on kehittynyt myös taloudellisesti merkittäväksi. Tämä tukee tavoitetta kehittää laitoksen julkaisuyksikkö kansalliseksi kasvatustieteiden keskeiseksi. Tätä kehitystä on edelleen vauhditettu neuvottelemalla Kasvatustieteen julkaisuja -sarjan toimituksen siirtämisestä laitoksen hoidettavaksi.

Koulujen opetuskäyttöön tarkoitettua Pedanet-tietoverkkoalustan kehittäminen jatkui yhteistyössä oppilaitosten ja kuntien kanssa. Pedanetin verkkotyövälineiden käyttäjiksi tuli runsaasti uusia kouluja ja kuntia, verkostossa on nyt jäseniä runsaasta sadasta kunnasta. Verkkotyövälineitä käytetään niin perusopetuksessa, lukioissa kuin aikuisopetuksessakin. Työvälineet ovat myös useiden kansallisten ja kansainvälisten hankkeiden käytössä. Edellytykset laitoksen asiantuntemuksen tuotteistamiseen ovat tällä alueella PISA -osaamisen rinnalla erinomaiset. Tuotteistamisessa on tehty runsaasti yhteis-

työtä Uniservices Oy:n kanssa erityisesti osana Keski-Suomen koulutusklusteri -kehittämishanketta. Kansainvälinen kiinnostus erityisesti PedaNetin tuotteisiin on lisääntynyt ja johtanut tässä vaiheessa jo eräiden kaupallisten tarjousten valmisteluun ulkomaille.

Laitoksen tutkimukset ovat herättäneet runsaasti julkista keskustelua. Artikkeleita, uutisia ja haastatteluja tutkimuksista on julkaistu valtakunnallisissa johtavissa tiedotusvälineissä arviolta ainakin sata. Keskeisimpiä teemoja ovat olleet suomalaiset oppimistulokset ja niihin vaikuttavat syyt (mm. PISA), ammatillinen koulutus, opettajuuden muutos ja opettajankoulutus, maahanmuuttajakoulutus ja monikulttuurisuus koulutuksessa, luonnontieteiden oppiminen, tietoteknologia ja erityisesti pelien pedagoginen hyödyntäminen, korkeakouluopiskelu ja laadun arviointi, ohjaus, opiskelijaksi hakeutuminen ja opiskelijavalinnat sekä TET-tori. Laitoksessa vieraili arviolta 40 – 50 yksittäistä asiantuntijaa tai ryhmää perehtymässä tutkimukseen. Useimmat vieraista olivat ulkomaalaisia ja tyypillinen mielenkiinnon kohde oli PISA -tutkimus. Haastatteluja lähinnä kansainvälisille viestimille laitoksen tutkijat ovat antaneet 25 – 30. Keskeisin aihe on ollut suomalainen perusopetus ja PISA-tulokset.

Laitoksen toimintaa ja sen työn tuloksia on esitelty useilla messuilla. Laitos järjesti paneelikeskustelun PISA -tuloksista Jyväskylän kirjamesseilla. Laitoksen professorille myönnettiin Jyväskylän yliopistoyhdistyksen tiedonjulkistamispalkinto.

Tehostaakseen tutkimuksesta tiedottamista edelleen laitos valmisteli julkaisustrategian, joka painottaa erityisesti keinoja kansainvälisen julkaisutoiminnan laadun kehittämiseksi ja julkaisuvolyymien kasvattamiseksi.

Eräissä laitoksen hankkeissa myös koulutus on ollut keskeinen tutkimustiedon välittämisen keino. Tietoteknologian opetuskäytön alueella laitoksen henkilöstö on ollut erityisen aktiivista sekä yliopiston peruskoulutuksessa että opettajien täydennyskoulutuksessa. PedaNet hankkeen osana lähinnä opettajille tarkoitettua täydennyskoulutusta on järjestetty n. 15:stä erillisenä kurssina, joiden laajuus yhteensä on noin 70 ov. Muiden vahvuusalueiden osalta koulutus on ollut vähemmän systemaattista, mutta varsin aktiivista osallistumista erilaisiin opettajien ja hallintohenkilöstön täydennyskoulutusilaisuuksiin.

Laitos on ollut toteuttamassa aiemmin mainittujen lisäksi myös useita muita seminaareja, jotka on suunnattu lähinnä opettajille ja muille kasvatusalan asiantuntijoille. Seminaareja on järjestetty muun muassa monikulttuurisen opetuksen, esi- ja alkuopetuksen, oppimispelien ja PedaNetin käytön kehittämisen alueilta. Muita aiheita ovat olleet muun muassa ammatillisuus ja ammatillinen kasvu, ammattikorkeakouluopetus ja oppilashuolto. Laitos oli näkyvästi esillä myös Tutkijoiden yö -tapahtumassa, Tiedepäivillä ja Kasvatustieteen päivillä.

Professori Päivi Tynjälä nimitettiin Koulutuksen arviointineuvoston jäseneksi ja professori Jussi Välimaa Korkeakoulujen arviointineuvoston jäseneksi.

Toiminnan rahoitus

Laitoksen kokonaisbudjetti vuonna 2007 oli 4 164 581 €. Tästä 2 415 500 € kohdennettiin laitokselle Jyväskylän yliopiston budjetin kautta, 1 401 650 € oli ulkopuolista hankerahoitusta ja 347 431 € maksullisen palvelutoiminnan tuloja. Budjettirahoituksesta 850 000 € oli opetusministeriön erikseen yhteiskunnallisiin palvelutehtäviin osoittamaa rahoitusta ja 250 000 € ministeriön kanssa erikseen neuvoteltua hankerahoitusta. Näin ollen laitokselle yliopiston perusrahoituksesta osoitettu osuus oli 1 315 500 €. Ulkopuolisista rahoittajista merkittävimpiä olivat Suomen Akatemia (264 780 €), Opetusministeriö (456 250 €), kunnat ja kuntaliitot (125 724 €) ja Euroopan Unioni (171 059 €).